

Nezávislý audit klimatické politiky ČR

Vybraná doporučení v klíčových oblastech¹

Audit a doporučení připravily asociace sdružující ekologické, rozvojové a humanitární organizace v ČR pro účely jednání Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR o změně klimatu (27. března 2019).

Česká republika je **jedním z předních světových znečišťovatelů skleníkovými plyny**. Zatímco průměr zemí EU je 7,7 tun skleníkových plynů v přepočtu na obyvatele a rok, my jsme s 12,5 tunami na 4. místě v EU². Důvodem je **hlavně masivní a velmi neefektivní spalování hnědého uhlí, plýtvání energií a stagnující rozvoj obnovitelných zdrojů**. Ke znečištění přispívá výrazně také spalování benzínu a nafty v dopravě, velkochovy zvířat a skládkování a spalování odpadů.

Pokles emisí od roku 1990 je značný (přes 30 %), nemůžeme však aktuální ekonomiku porovnávat s „kovárnou sovětského bloku“, kterou jsme byli. Naše emise jsou výrazně vyšší, než je evropský průměr. A hlavně **musíme emise zásadně a rychle snížit, pokud chceme naplnit Pařížskou klimatickou dohodu**, tj. adekvátně přispět ke globálnímu úsilí o udržení nárůstu teploty na relativně bezpečné úrovni³.

Česká republika má díky silnému domácímu průmyslu obrovskou příležitost stát se jedním z lídrů v oblasti moderních technologií a opřít se o svou tradici strojírenství a stavebnictví. Již dnes se u nás (na vývoz) vyrábí hřídele, stožáry, ložiska či převodovky větrných elektráren a práci díky tomu mají stovky lidí. **Pokud se začne rozvíjet čistá energetika i doma, tak jen tento dílčí sektor čisté energetiky vytvoří téměř 2 500 pracovních míst v roce 2030 a 5 500 v roce 2050**. I konzervativní Státní energetická koncepce ČR předpokládá, že v roce 2040 bude výroba, stavba a provoz obnovitelných zdrojů potřebovat přibližně tolik nových pracovníků, kolik jich má v té době ještě pracovat v těžbě a spalování uhlí⁴.

¹ Účelem dokumentu není popsat podrobně všechny zdroje emisí skleníkových plynů ani všechny dopady změny klimatu v ČR a zahraničí. Poukazujeme v něm pouze na klíčová řešení, jak lze nejrychleji dosáhnout snížení emisí a kde je potřeba urgentně se adaptovat na měnící se podmínky.

² Emisní profily jednotlivých zemí: <https://www.eea.europa.eu/themes/climate/trends-and-projections-in-europe/trends-and-projections-in-europe-2017/country-profiles-greenhouse-gases-and-energy>

Na první místě je Lucembursko, což je dáno tím, že v této velmi malé zemi kupují motoristé z okolních států levné pohonné hmoty. Na 2. místě je Estonsko. Na 3. místě je Irsko, které má vysoké emise ze zemědělství.

³ Ať už se bavíme o 1,5 nebo 2 stupních. Současná produkce emisí směřuje k násobně většímu nárůstu teploty.

⁴ Ekonomická analýza návrhu Aktualizace Státní energetické koncepce, 2014. Str. 250, tab. 76

Nadměrná spotřeba uhlí. A jak z toho ven.

Spalování uhlí je u nás největším zdrojem emisí CO₂, ale také **největším zdrojem prachu a toxické rtuti v ovzduší**. A je také hlavním způsobem výroby elektřiny. Přitom ČR vyváží každoročně množství elektřiny odpovídající spotřebě všech domácností⁵ a **figurujeme v první desítce exportérů elektřiny na světě**. Minimálně 300 000 domácností spaluje uhlí v kotlích a kamnech. Nedávné velmi podrobné modelování ukázalo, že se můžeme v roce 2030 obejít bez všech uhelných elektráren⁶. **Státní energetická koncepce ČR předpokládá zásadní útlum spalování hnědého uhlí, o 73 % do roku 2040**. Avšak úkoly, které koncepce stanovuje, nejsou plněny.

Za roky 2009–2017 i kvůli nízkým těžebním poplatkům (úhradám z vydobytého nerostu) z hnědého uhlí vyplatily soukromé těžební společnosti téměř 25 miliard korun dividend svým majitelům. Z toho 22 miliard poslaly firmy bývalé Mostecké uhelné Pavla Tykače své mateřské firmě v daňovém ráji na Kypru, zatímco státu odvedly na poplatcích jen asi 0,8 mld. Kč⁷. **Kdyby činily poplatky 10 % tržní ceny (maximum dle horního zákona), tak by stát/obce získaly o 15 miliard Kč více** (z toho 7,5 miliard od soukromých společností) a majitelé by se přitom stále těšili ze zisku a rozhodně nemuseli propouštět. A bylo by více peněz na pomoc se sociálně citlivou transformací ekonomiky pro regiony, obce a lidi.

Doporučení:

- vláda by měla **zabránit rozšíření hnědouhelného velkolomu Bílina** za hranice územně-ekologických limitů těžby platné před rokem 2015;
- vláda a následně poslanci a poslankyně by měli v **aktuální novele horního zákona bez odkladu zrušit moratorium na zvyšování sazeb úhrad z vydobytého nerostu**, výnosy směřovat na pomoc krajům a obcím postiženým těžbou a spalováním uhlí, místním lidem a horníkům a vyzvat vládu, aby nařízením vlády zvýšila sazbu u hnědého uhlí na 10 % tržní ceny;
- poslanci a poslankyně by měli v **aktuální novele zákona o hospodaření energií (prošla již prvním čtením)** nastavit minimální požadovanou účinnost spalování uhlí na 50 % (od roku 2030);

⁵ Zpráva o provozu elektrizační soustavy ČR za IV. čtvrtletí 2018 (str. 6, první řádek tabulky „saldo elektřiny“, poslední sloupec „celkem“):
http://www.eru.cz/documents/10540/4580207/Ctvrletni_zprava_2018_IV_Q.pdf/f47bc2a0-05e3-4402-a1db-5b6e2b0a44a4

V porovnání s údaji ze Zprávy o provozu elektrizační soustavy ČR za IV. čtvrtletí 2017 (str. 6, první řádek tabulky „saldo elektřiny“, poslední sloupec „celkem“):
http://www.eru.cz/documents/10540/2298821/Ctvrletni_zprava_2017_IV_Q.pdf/343cfba7-c121-49a6-9e2d-587cdeb08a04

⁶ http://glopolis.org/wp-content/uploads/Czech-Grid-Without-Coal-By-2030_fin.pdf

⁷ http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2019/02/shrnuti_analyzy_vz_hnedouhelných_společností_2009-2017.pdf

- **ministr životního prostředí by měl zamezit udělení výjimek** z nových evropských emisních limitů pro uhelné elektrárny (časově omezené výjimky jsou přípustné pouze v případě tepláren s vysokou energetickou účinností);
- **ministřině financí by měla v rámci výkonu práv většinového vlastníka firmy ČEZ prosadit odmítnutí** prodeje dalších uhelných zdrojů energie a strategii jejich postupného odstavování do roku 2030;
- ministřině financí by měla **předložit návrh zvýšení energetické daně** na uhlí tak, jak vyžaduje platná Státní energetická koncepce ČR;
- ministřině práce a sociálních věcí by měla **navrhnout změnu systému sociálních dávek**, který pomůže chudým domácnostem s nákupem čistých paliv místo uhlí a dalšími náklady spojenými s přechodem na obnovitelné zdroje a úspory energie.

Obnovitelné zdroje stagnují. A jak rozhábat moderní energetiku.

Rozvoj obnovitelných zdrojů energie (OZE) je **celosvětový trend**, který je hnán nejen nutností reagovat na klimatickou změnu, ale i technologickým pokrokem v tomto odvětví, klesající cenou a možnostmi energetické soběstačnosti od lokální po celostátní úroveň. **V České republice se zatím OZE uplatňují málo**, a to ať už z pohledu našeho potenciálu, nebo ve srovnání s okolními evropskými zeměmi. Aktuálně se tak obnovitelné zdroje podílejí na celkové spotřebě energie jen 15 % (14 % ve výrobě elektřiny, 20 % ve výrobě tepla a 6 % v dopravě). Vládní i nezávislé analýzy potenciálu přírodních podmínek pro OZE však již řadu let opakovaně dokládají možnost mnohonásobně vyššího využití. Např. výroba obnovitelné elektřiny může **dle konzervativních scénářů⁸ vzrůst do r. 2030 na dvojnásobek oproti dnešnímu stavu**. Státní energetická koncepce ČR schválená na začátku roku 2015 počítá s výrobou 15,1 TWh v roce 2030 a oproti tomu návrh Národního energeticko-klimatického plánu ČR – na nějž má být posléze vázána podpora – předpokládá, že se vyrobí pouze 10,3 TWh elektřiny z OZE v roce 2030 (tedy jen o necelou 1 TWh více, než se vyrábí již dnes).

Hlavní překážkou rozvoje OZE je absence státní podpory pro nové projekty (bez podpory státu však dnes není prakticky možné postavit ani uhelný či jaderný zdroj a tyto podmínky platí nejen v rámci EU, ale i na jiných světových trzích). Od r. 2014, kdy byla státní podpora v důsledku špatně regulované podpory solárních elektráren

⁸ http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2018/12/hd_-_infolist_obnovitelna_budoucnost_ceskych_zemi.pdf

plošně zrušena pro všechny OZE, nevznikl v České republice jediný nový projekt (výjimku tvoří instalace malých střešních fotovoltaických panelů hrazených z investičních dotací MPO či MŽP) a celé odvětví obnovitelných zdrojů tak již více než 5 let stagnuje. **Česká republika, Island a Kosovo jsou jediné tři země v Evropě a Severní Americe, v nichž není zavedena žádná systematická podpora pro rozvoj výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů⁹.** V případě Islandu by ovšem další podpora byla nadbytečná – obnovitelné zdroje zde již výrobu elektřiny zajišťují kompletně.

Doporučení:

- vláda by měla **zvýšit celkový cíl pro výrobu energie z obnovitelných zdrojů** v Návrhu vnitrostátního plánu České republiky v oblasti energetiky a klimatu minimálně na 24 % v roce 2030;
- vláda by měla **předložit novelu zákona o podporovaných zdrojích**, která zajistí naplnění tohoto cíle;

Je zřejmé, že současné jaderné reaktory budou potřeba pro zajištění opuštění uhlí, ale sázka na nové jaderné reaktory je extrémně riziková a mohla by celé řešení podkopat¹⁰.

Nejsme připraveni na změny klimatu. Potřebujeme zdravou krajinu.

Prvořadým úkolem je samozřejmě ukončit spalování fosilních paliv. Ale klimatický systém už se mění. A **ČR není připravena na dopady změny klimatu**, jejich projevy narůstají. Příkladem je lesní hospodaření, které se řídí zastaralými pravidly, a lesníci tak nemohou chránit lesy před suchem. Výsledkem je **plošné hynutí smrků**. Život mizí i ze zemědělské krajiny. Oba příklady spojuje **nevhodné hospodaření umocněné změnou klimatu**.

---

⁹ http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2016/10/REN21_GSR2016_KeyFindings_en_10.pdf, infografika na straně 15. Agentura REN21 nezapočítává českou podporu pro nové malé vodní elektrárny (jako jediný obnovitelný zdroj elektřiny mají v zákoně výjimku), neboť jejich potenciál byl již v minulosti z převážné většiny vyčerpán.

¹⁰ Stanovisko Zeleného kruhu shrnující odborná fakta a trendy, které ukazují, že jaderné reaktory nejsou řešením pro nezbytný odklon od fosilních paliv: http://www.zelenykruh.cz/wp-content/uploads/2018/12/Stanovisko-ZK_Nove-jaderne-reaktory-nejsou-reseni.pdf

Doporučení:

- poslanci a poslankyně by měli v **aktuální vládní novele lesního zákona** (prošla 1. čtením 15. března a běží lhůta 90 dnů na projednání ve výborech) doplnit zejména **povinnost obnovovat lesy v přirozené druhové skladbě, omezit holoseče a regulovat přemnoženou zvěř**;
- vláda a ministr zemědělství by měli **zajistit nastavení zemědělských dotací** v ČR, které povede k (1.) vytvoření přírodních prvků na alespoň 10 % zemědělských ploch ve všech typech krajiny, jež budou bez použití chemických přípravků sloužit jako útočiště zvěře, ptáků, hmyzu (opylovačů) i původních planých rostlin, (2.) dlouhodobému zachování kvality zemědělské půdy, se zvláštním zřetelem na zvýšení množství vody zadržované v půdě, a (3.) zmenšení souvislých ploch jedné plodiny na nejvýše 20 ha a rozčlenění větších lánů cestami, alejemi, větrolamy a dalšími prvky rozptýlené zeleně;
- ministr životního prostředí by měl **vydat protierozní vyhlášku**, která zásadně zpřísní limit maximálního odnosu půdy z hektaru, a bude tak vyžadovat zavádění účinných protierozních opatření.

Naše závazky a klimatické dluhy vůči rozvojovému světu. Česko musí přispívat víc.

ČR ani zdaleka **neplní svůj mezinárodní závazek poskytovat 0,33 % hrubého národního důchodu (HND) na rozvojovou pomoc chudým zemím** (odložila jej z roku 2015 na rok 2030, ale již řadu let její příspěvek kolísá mezi úrovní 0,12–0,15 % HND). Nepokrývá ani spravedlivý podíl na finanční pomoci zemím, které se musejí v mnohem větší míře než my potýkat s dopady změn klimatu. Příspěvek ČR do Zeleného klimatického fondu, hlavního mezinárodního nástroje pomoci, přepočítaný na jednoho obyvatele **patří mezi nejnižší v EU**. V úhrnu český příspěvek odpovídá cca 0,004 % HDP, zatímco evropský průměr je desetkrát vyšší – 0,042 % HDP. Aktivity ČR v zahraničí mají být zároveň v souladu s našimi závazky v oblasti ochrany klimatu. Své zahraniční aktivity by měla ČR také **pečlivě zvažovat z hlediska jejich environmentálních dopadů**.

ČR by měla zároveň s prostředky na rozvojovou spolupráci navyšovat také prostředky na snížení emisí a adaptaci na klimatické změny v rozvojových zemích, tzv. klimatické finance. Důležitá je i transparentnost a předvídatelnost těchto zdrojů ve střednědobém výhledu tak, aby ČR přispěla k naplnění kolektivního cíle Pařížské dohody z roku 2015.

Vládní Politika ochrany klimatu (MŽP, 2017) navrhuje **růst poskytovaných klimatických financí na úroveň cca 1,8 miliard Kč ročně v roce 2030**, tj. na současný průměr zemí EU. Dosažení této výše ovšem není závazným cílem koncepce a vzhledem k reálným potřebám postižených zemí (které se pohybují v řádech desítek miliard ročně) tak **ČR svou spoluodpovědnost za dopady změny klimatu silně zanedbává**. Chybí také konkrétní plán, z jakých zdrojů budou tyto prostředky poskytovány.

Doporučení:

- Vláda musí **rozhodnout o nové výši příspěvku ČR do Zeleného klimatického fondu pro období po roce 2019** a nejpozději na podzim 2019 tento závazek nahlásit v rámci formálního procesu doplňování fondu. Výše tohoto příspěvku ve vztahu k HDP musí být alespoň dvojnásobná oproti období let 2015–2019.
- Vláda by měla **vypracovat konkrétní, závazný a dostatečně ambiciózní střednědobý plán pro systematický a předvídatelný růst klimatických financí** poskytovaných rozvojovým zemím, a to včetně identifikace zdrojů těchto peněz. Část prostředků je třeba zajistit z výnosů z obchodování s emisními povolenkami.
- Vláda by měla **v rámci podpory exportu vyhodnocovat a podávat pravidelně zprávy o environmentálních dopadech** podpořených projektů v zahraničí (zejména ze strany ČEB a EGAP) v souladu s požadavky evropského nařízení z roku 2011.

Závěr

Klimatická koalice (platforma rozvojových a ekologických organizací zabývajících se změnou klimatu) a **Zelený kruh** (asociace ekologických organizací) **velmi vítají**, že se studentky a studenti českých středních škol připojují ke globálním akcím mladých lidí a **první studentskou stávkou za klima v pátek 15. března** vznesli požadavek na řešení nejzávažnějšího globálního problému současnosti.

Základní požadavek studentek a studentů je přitom velmi jednoduchý – požadují, aby **politici začali konečně brát vážně závazky Pařížské dohody a aby se řídili jednoznačnými vědeckými závěry**.

Naše země rozhodně nedělá pro zastavení změny klimatu na relativně bezpečné úrovni dost. Přitom má významné možnosti snižovat emise skleníkových

plynů a zajistit tak i čistý vzduch a odolnou krajinu, posílit energetickou bezpečnost, rozvíjet potřebné inovace a přejít na čistou bezuhlíkovou ekonomiku a energetiku i dopravu založené na efektivně využívaných obnovitelných zdrojích. **Potřebné technologie jsou k dispozici a čím dál dostupnější.**

Kontakty:

za Radu Klimatické koalice: **Jiří Koželouh**, programový ředitel Hnutí DUHA,
tel.: 723 559 495, e-mail: jiri.kozelouh@hnutiduha.cz

za Zelený kruh: **Daniel Vondrouš**, ředitel Zeleného kruhu,
tel.: 724 215 068, e-mail: daniel.vondrous@zelenykruh.cz

za České fórum pro rozvojovou spolupráci: **Pavel Příbyl**, ředitel FoRS,
tel.: 603 207 249; e-mail: pavel.pribyl@fors.cz